

Dames en heren,

Beste collega's,

Ik was een jaar of 15, 16, en tekende een kerkje bij ons in de buurt. Een mooi kerkje, ik weet nog waar, in Eemnes, dichtbij de plek waar later Anne en Piet Klaasse zouden wonen. Ik nam de tekening mee naar school en liet hem aan de tekenleraar zien. Hij vroeg: wanneer heb je die gemaakt? Ik zei: zondag. Hij keek mij aan en sprak: er is nog zoiets als piëteit. Ik keek thuis in het verklarend woordenboek, mankeerde er wellicht iets aan het perspectief? Nee, erger, er mankeerde iets aan mij. Ik vertelde mijn vader van het woord. Hij zei: is die man nou helemaal beduvelde? Door deze uitspraak werd ik voorgoed bevrijd van de erfzonden.

Geboden en verboden.

Een jaar of wat later zat ik op de academie. Er bleken nog meer geboden en verboden te zijn: zet nooit de horizon precies in het midden - zet de sterkste accenten altijd tot slot - kleur hoort niet in een tekening - teken een kop nooit groter dan hij in werkelijkheid is. Een medeleerling (ik weet nog wie het was: Hans Nahuys) vroeg: waarom niet? De leraar zei: om toch niet.

1947, een belangwekkend jaar: 3e de sigaren gaan van de bon - 2e de bikini wordt uitgevonden - 1e de Nederlandse Kring van Tekenaars wordt opgericht.

Zo'n 5 jaar later wilde ik wel lid worden. Ik moest mij presenteren bij Henk Broer, toen de Johannes de Doper van de Nederlandse tekenkunst, aan huis, aan de Nassaukade in Amsterdam. Henk Broer zat achter de tafel, ook binnenshuis met de alpinopet op 't hoofd, in veldtenuue zogezegd.

Ik slaagde.

In een gesprekje daarna zei ik: u bent evenzeer schilder als tekenaar, maar toch bent u als tekenaar veel bekender. Dat klopt, zei Henk Broer, maar ik ben ook begonnen in de crisistijd, ik had geen cent te makke, ik had maar één doekje en alles wat ik schilderde, schilderde ik over elkaar op dat ene doekje. En een stukje papier daar kon je nog wel aankomen.

Tekenen uit armoe, dat kan dus ook.

In die tijd raakte ik goed bevriend met Jan Sanders, ook lid. Jan woonde in een dorpje in Noord-Holland, samen met zijn vriendin, toen nog niet getrouwd. “De boeren staan 3 rijen dik voor de ramen om te zien of de duivel niet onder het bed ligt”, zei Jan. Dat wilde ik wel eens zien. Dus Noord-Holland in. Eerst met de pont over het IJ. Terugkijkend zag ik een tekenaar zitten, op het puntje van een steiger; die tekende kennelijk de bootjes die op het IJ passeerden. En toen ik aan het eind van de dag terugging over het IJ, zat die tekenaar daar nog. Dat was ook Henk Broer. Want armoe staat bevlogenheid niet in de weg.

In die tijd, veertiger en vijftiger jaren, waren buitentekeningen in mijn herinnering in de meerderheid op de tentoonstellingen van de Kring, landschappen en stadsgezichten. In de tweede plaats model en portret, en dieren. Tekeningen uit de fantasie waren zeldzamer; Ger Langeweg was een tijd lang de enige, en wat later was er nog een tekenaar wiens naam ik besloten heb vanmiddag mij niet te herinneren maar wiens werk door Jeanne Bieruma Oosting gekarakteriseerd werd als een “omelet van geslachtsdelen”. De Kring bood veel.

Over portretten gesproken, waarom nooit meer portretten, was ik van plan te zeggen, maar kijk, ze zijn er weer! De Kring heeft een traditie, denk aan Paul Citroen. Van hem herinner ik me een groot zelfportret ten voeten uit, waarover Hans Redeker schreef in het Algemeen Handelsblad: “een tekening voor de prijs van een schilderij, zodat ook de humor vertegenwoordigd is”.

Als je het toenmalige tableau vergelijkt met bijvoorbeeld deze expositie en de 100 tekenaars in Schiedam een paar jaar geleden, dan is het verschil evident:

- het bescheiden intieme formaat is geen regel meer;
- formaten tot verscheidene vierkante meters scheppen een monumentale allure (de klassieke verzamelaar weet zich geen raad!);
- kleur is een essentieel bestanddeel geworden van de tekening;
- de traditionele buitentekening is eerder uitzondering dan regel – in Schiedam had niet één van de 100 tekenaars zijn werkstuk gemaakt buiten met het plankje op z’n knieën; gelukkig is bij de Kring die prachtige traditie nog wel levend;
- tenslotte, de fantasie heeft een grote plaats ingenomen, figuratie neemt soms uitbundige en zelfs exorbitante vormen aan;

- en als gevolg daarvan dient zich aardig wat problematiek aan, de toeschouwer krijgt wat te doen.

De Kring volgt die tendens op enige afstand.

Dit over de tekening, nog even iets over het tekenen, het tekenen als werkzaamheid, als lijfelijke actie, als motoriek en de grafische neerslag daarvan. Verfijnd met de vingerkootjes, royaler uit pols- en ellebooggewricht, breed en zwierig vanuit de schouder. De lijnvoering kan subtiel en teder zijn, haperend en tastend, tot radicaal, agressief en venijnig, of droog en zakelijk, of week en decadent zoetsappig.

Het papier, passief en neutraal, onaangeroerd, transformeert zich ook als het wit blijft, tot lucht, licht, aarde, huid, en het papier houdt op papier te zijn, is ruimte of materie geworden.

Tenminste, als het lukt. In lichtelijk nerveuze spanning beoordeelt de tekenaar wat hij heeft teweeggebracht, en beleef een geluksmoment – als het lukt.

Dit is wat ik wilde delen met u over het tekenen, de tekening verandert maar de sensaties van het tekenen hebben de eeuwen overbrugd. En daarmee is deze tentoonstelling nu wel open.

(Jaap Ploos van Amstel)

Opening Nederlandse Kring van Tekenaars

Pulchri Studio, Den Haag

4 oktober 2014